

## Rakousko-uherská banka a Čechy.

Prof. dr. Fr. Fiedler.

**K**dyž v roce 1867 upravovány byly ústavní a hospodářské poměry mezi Rakouskem a Uherskem, zůstala stranou otázka, jak by pro budoucnost uspořádány měly býti poměry privilegované rakouské národní banky, ústavu to oprávněného, aby vydával bankovky platné v obvodu celého mocnářství. Jen jakési provisorium ujednáno bylo mezi vládou rakouskou a uherskou (z 8. března a 12. září 1867), dle jehož obsahu měly dosavadní poměry národní banky zůstati v platnosti, až podaří se zjednati pro činnost téže zákonného podkladu vzájemnou úmluvou mezi oběma polovicemi. Než však dospělo se k definitivní této úpravě, musily býti překonány veliké obtíže. Jednání mezi vládami a parlamenty v obou polovicích, zahájená v roce 1872, trvala až do roku 1878 a skoncována byla teprve druhým vyrovnáním. Uherská polovice měla tehdy proti rakouské polovici v rukou břitké zbraně, jimiž dovedla obratně šermovati; známo, jak kořistěno bylo v Uhrách z opominutí rakouské vlády, zapomenuvší v roce 1867 při úpravě dluhových poměrů mocnářství na t. zv. dluh osmdesátimilionový, nebo jak vyhrožováno bylo této polovici zřízením vlastní uherské cedulové banky.

Příměří, které uzavřeno bylo po vleklém jednání mezi oběma vládami při konferencích dne 2. května 1876 ve Vídni konaných, znamenalo vlastně plné vítězství uherské polovice v otázce bankovní. Pověstnými těmito »květnovými punktacemi« zachována byla sice jednota bankovek a jednotný ústřední orgán, ale jinak provedeny byly v ústrojí banky důslednosti dualismu, takže v ústředním orgánu mělo míti Uhersko paritní zastoupení a těžiště správy vloženo býti mělo do dvou hlavních ústavů, ve Vídni a v Pešti; výslovně pak bylo uznáno, že právo vydávati bankovky jest atributem svrchovanosti jedné i druhé polovice říše.

Vítězství květnovými punktacemi uherskou polovici dobyté nezůstalo však nezkrácené v její rukou. Rakouský parlament

hlavně ústavověrná majorita v něm, vzbouřil se přímo proti vládním ujednáním banky se týkajícím. Rakouští ministři posláni znovu do Pešti, aby přiměli maďarskou vládu k ústupkům; vrátili se však za málo dní, nepořídívše ničeho. V Uhrách vydáno bylo politické heslo: buď úplně dualisovanou cedulovou banku s rovným zastoupením Uher ve správě, anebo samostatnou uherskou cedulovou banku. A kdož ví, jak by konečné rozhodnutí bylo bývalo dopadlo, kdyby válečné události na Balkáně nebyly působily nejšlivě na rozbourené veřejné mínění před i za Litavou. Po demisi ministerstva Tiszova i opětném téhož nastolení v Uhrách a za pomoci pravice na říšské radě před Litavou ujednán konečně zákon ze dne 27. června 1878, ř. z. č. 66, kterým zřízením dvou ředitelstev v Pešti a ve Vídni přišlo se sice vstříc požadavkům uherským, ovšem nikoliv v té míře, jak si tam byli přáli; jmenovitě zachována v generální radě jednotná ústřední správa banky.

Na těchto jednáních nebrali jsme my Češi žádného podílu; v dobách, když zásadně upravovány byly státoprávní a hospodářské poměry mezi Rakouskem a Uherskem, rovněž tak, když poměry ty podruhé byly obnovovány, provozovali čeští zástupci politiku pasivní oposice. Měli-li jsme v příčině cedulového bankovníctví a jeho uspořádání nějakých ideálů neb přání, nemohli jsme je tlumočiti na půdě, kde se o těchto otázkách tehdy rozhodovalo. Teprve, když česká politika opustila dráhu pasivní oposice a vstoupila na půdu parlamentu říšského, dána byla českým poslancům příležitost, aby tlumočili a k platnosti přiváděli české požadavky týkající se cedulového bankovníctví. To mohlo se státi potom teprve při třetím rakousko-uherském vyrovnání, když byla druhým vyrovnáním původní »privilegovaná rakouská národní banka« přeměnila se již na »rakousko-uherskou banku«.

Při třetím vyrovnání rakousko-uherském (r. 1887) nebyl — případ zajisté mimořádný — podniknut z uherské strany na ústrojí rakousko-uherské banky žádný takový útok, kterým by tamní polovice chtěla rozšířiti obor svého vlivu na tento ústav. Nápadná zdrženlivost uherská při tomto vyrovnání vůbec měla hlubší příčiny. Především věstily pochody uherských pluků do Haliče, stavba vojenských baráků v ruském Polsku, pak válečné úvěry v Rakousko-Uhersku a jiné podobné úkazy možnost válečné srážky s Ruskem. Mimo to ohrožováno bylo uherské zemědělství tehdejší ochranář-

skou celní politikou Francie a Německa, takže zájem Uherska soustřeďoval se hlavně na takové reformě rakousko-uherského celního tarifu, která by zabezpečovala zemědělským tamním plodinám jistou ochranu. Za takých poměrů nová úprava poměrů rakousko-uherské banky, ujednaná mezi rakouskou a uherskou vládou, nesměřovala k nijakým zásadním změnám poměrů této banky, nýbrž jen k tomu, aby stanovy banky pozměněny byly způsobem, kterým by podporován byl rozvoj obchodů bankovních. Zkrátka v ústrojí banky měl zachován býti status quo, jen banka měla v obchodní a výdělkové své činnosti býti uvolněna.

Nasvědčovala-li tato oproti obtížím při druhém vyrovnaní •před desíti lety tentokráte téměř hravě mezi oběma vládami docílená shoda tomu, že osnova bankovního statutu projednána bude v parlamentech zcela klidně a hladce musilo přímo překvapiti, když v rakouském parlamentě právě předloha bankovní stala se bolestínem třetího vyrovnaní. Obtíže, s nimiž musila předloha tato bojovati, přicházely z Čech. Obchodní a živnostenské komory v Praze, v Plzni a v Budějovicích pořídily tehdy soupis požadavků, jichž splnění měla se česká delegace na říšské radě domáhati. Obsah těchto požadavků byl takový: Pro Čechy vyhrazena budiž z prostředků bankovních pevná roční dotace 50 milionů zlatých; pro administrativní řízení bankovních obchodů v Čechách zřízena budiž v Praze hlavní filiálka s ředitelstvím; síť filiálek v Čechách budiž dostatečně rozmnožena; obchodním a živnostenským komorám dlužno vyhraditi patřičný vliv na sestavování sborů censorských; záložnám poskytován budiž rozsáhlejší měrou úvěr rakousko-uherskou bankou; banka nechť poskytuje zápůjčky na warranty a pěstuje obchod girový; v úřadování banky, na tiskopisech bankou vydaných, též na bankovkách budiž šetřeno národní rovnoprávnosti. Když proti těmto požadavkům ozval se hlučný odpor v kruzích banky samé a v řadách německých, restringovaly české obchodní komory své požadavky, vytknuvše některé jako aktuální, jichž splnění mělo býti požadováno ihned; takovými byly požadavky: aby vládě vyhrazen byl vliv na rozdělování dotací jednotlivým filiálkám, aby vláda splnomocněna byla ukládati bance zřizování nových filiálek v určitých místech a konečně aby obchodním a živnostenským komorám zabezpečena byla ingerence na sestavování censorských sborů. Ostatní požadavky byly jaksi odročeny návrhem komor, aby zahájeny byly ihned přípravy k odstranění

cedulového monopolu, a k nahrazení jiným systémem, jakmile bankovní privilegium vyprší.

O tyto požadavky, jichž ujal se český klub na říšské radě, sveden byl tuhý boj, v jehož podrobné líčení nelze tuto zabíhati. Boj ten skončil jen částečným úspěchem. K nátlaku vlády a vyrovnacího výboru sněmovního, který projednával předlohy, třetího vyrovnání se týkající, zaručila se správa rakousko-uherské banky (t. zv. »pactum Bilinski«), že určitým požadavkům českým vyhoví administrativní cestou; týkalo se to hlavně zřízení nových filiálek, vyměřování úvěru záložnám, vlivu komor na sbory censorské, zápůjček na warranty, obchodů girových, národní rovnoprávnosti v úřadování banky. S úplným neúspěchem setkaly se však kroky českých poslanců, které týkaly se požadavků, aby pro Čechy vyměřena byla dotace 50 milionů zlatých, aby v Praze zřízena byla hlavní filiálka s ředitelstvím a aby do stanov samých jakožto zákonné ustanovení pojat byl paragraf, ukládající bance, aby hodnota označována byla na bankovkách i neněmeckými jazyky.

První vystoupení českých obchodních a živnostenských komor a české delegace na říšské radě za uskutečnění českých požadavků vůči rakousko-uherské bance skončilo takto aspoň zevně s nezdarem. Nepodařilo se ni jediného z českých požadavků vsunouti v zákonné formulaci do bankovních stanov; byly stanovy ty přijaty na říšské radě a uzákoněny potom (zákon ze dne 21. května 1887, ř. z. č. 51) v nezměněném znění, o kterém byla se rakouská vláda s vládou uherskou napřed dohodla. Českým požadavkům upírána tehdy ze všech téměř stran věcná oprávněnost; prý jen státoprávní sny ponoukají Čechy, aby kladli na banku své zvláštní požadavky a t. d. a t. d. Český poslanec, jemuž připadl tehdy úkol hájiti české požadavky bankovní v plné sněmovně (dr. Kaizl), nezoufal nikterak nad předvídanou porážkou, nýbrž předpovídal, že »hospodářské zmohutnění českého národa vymůže českým postulátům bezpečněji většího respektu u rakousko-uherské banky než parlamentární akce«. A neklamal se nikterak. Zevně byly sice české požadavky poraženy; ve skutečnosti ale bylo dosaženo toho, čeho komory podstatně se domáhaly, třeba ne zrovna v té formě, jaká byla tehdy volena. Hlavní účel tehdejších požadavků českých záležel v tom, aby pro úvěrní potřeby v Čechách z levných úvěrních prostředků rakousko-uherské banky vyměřena byla část přiměřená potřebám zdejšími.

Protože rozdělovaly se tehdy úvěrní prostředky banky mezi obojí ředitelství ve Vídni a v Pešti ve formě dotací, žádána i pro Čechy podobná dotace, aby banka byla nucena sumy dotací povolené použití pro úvěrní potřeby v Čechách; a filiálce pražské měl příslušet čelnější význam. Úvěrní potřeby Čech z prostředků bankovních odhadovány byly tehdy roční sumou 50 milionů zlatých = 100 milionů korun. Od té doby upuštěno bylo (r. 1896) v rakousko-uherské bance od systému dotačního, ježto ukázal se býti nepraktickým; nikoliv dle dotací napřed určených, nýbrž dle potřeby povolují se úvěrní prostředky v obou polovicích. Také do Čech povoluje se úvěr dle potřeby, nikoliv dle fixních, napřed určených sum. Mnoholi z bankovních prostředků věnováno k úvěrním potřebám do Čech, seznati lze z toho, že v roce 1902 dosahovaly úvěrní operace rakousko-uherské banky u všech 14 filiálek v Čechách

dohromady sumy . . . . . 407,524.540 korun;

z toho připadalo:

na filiální ústav v Praze . . . 315,407.828 korun,

na 13 ostatních filiálek . . . . 92,116.712 korun.

Vidno z toho, jak dotace v r. 1886—87 požadovaná byla by nedostatečnou, když sumy z bankovních prostředků dnes upotřebené převyšují více než čtyřnásobně dotaci tehdy navrhovanou. Dovedl tedy hospodářský rozvoj v Čechách donutiti banku k tomu, aby poskytla dostatečných úvěrních prostředků v zemi potřebných. Dále vidno z toho, jak v řadě filiálek v Čechách vynikající místo zaujímá filiálka v Praze. To, čeho dosaženo mělo býti přeměnou pražské filiálky v hlavní filiálku s ředitelstvím, aby totiž pražská filiálka rakousko-uherské banky byla jednotným střediskem bankovního úvěru pro celé Čechy, nebylo ovšem splněno tak, jak bylo zamýšleno; nepodařilo se decentralisace rakousko-uherské banky v poměru k Čechám, jaká byla dojista vůdčí myšlenkou tohoto návrhu. Ale tento neúspěch ukázal, že k uskutečnění myšlenky té, t. j. k větší samostatnosti na poli úvěrním, dospěti lze i jinou cestou, která byla potom skutečně a s plným zdarem nastoupena zřízením zemské banky království Českého.

Těžko věru bylo by lze najíti jasnějšího důkazu o staré, tak často slovy hájené, ve skutečnosti však málokdy doceňované pravdě, že trvalé politické úspěchy jsou jen tehdy možny, byly-li

dostatečným způsobem hospodářsky a kulturně napřed připraveny. — Třetí vyrovnání znamenalo ve stavu bankovní otázky příměří mezi rakouskou a uherskou polovicí, kterážto poslední spokojila se při této příležitosti vlastně jen tím, čeho byla již při druhém vyrovnání sobě vydobyla. Ale nic více, než pouhé příměří. Klamal se velice, kdo doufal, že Uhři uskrovní se trvale vlivem, který jim byl na správu rakousko-uherské banky při druhém vyrovnání přiznán. Učinili-li Uhři v r. 1877 ústupky od plného splnění těch výhod, které mohli na základě květnových punktací pokládati takměř již za dosažené, neznamenalo to nikterak, že by se chtěli snad výhod těchto úplně vzdáti; Uhři vyčkávali prostě vhodného okamžiku, aby mohli své staré požadavky obnoviti. Při třetím vyrovnání neuznali ještě vhodnost toho z příčin dříve naznačených. Za to ale zdál se jim býti a nastal také skutečně vhodný k tomu okamžik, když zahájeny byly přípravy k čtvrtému rakousko-uherskému vyrovnání.

Že Uhři dovedou obratně kořistiti z neuspořádaných a následkem toho svízelných poměrů rakouské polovice, že právě při jednáních o čtvrtém vyrovnání v r. 1896, pak při jednáních o vyrovnacím provisoriu z r. 1898—99, dále nejnověji při jednání o kontingentu branců v r. 1903 ukázali v tomto směru přímou virtuositu, a že budou míti snad co nejdříve příležitost ukázati svoje mistrovství znovu, až půjde o uskutečnění čtvrtého vyrovnání bez rakouského parlamentu, o tom věru netřeba vykládati čtenáři před Litavou. Trpíme tím hmotně také, pravda; ale můžeme jim to bráti opravdu za zlé? Kdo ve vleku německé, uherskou emancipací podrážděné žurnalistiky soudí o postupu Uherska jen povrchně, mluví ovšem o maďarské bezohlednosti, vypínavosti a pod. Kdo ponořil se však v dějiny uherské, jmenovitě kdo sledoval blíže jednání mezi uherským sněmem a vládnoucími kruhy z doby roku 1848 předcházející, maje v paměti učiněné a nesplněné sliby, jakož i utrpení národu po roce 1848 uložená, dovede pochopiti a tedy i omluviti houževnatý postup uherský, který vysvětliti dlužno ne-li úplně, tak aspoň z valné části hlubokou nedůvěrou v Uhrách zakořeněnou a nutkající, aby naléháno bylo na splnění každého zákona až do poslední písmenky.

V přípravném jednání o čtvrtém vyrovnání rozvinula uherská vláda staré bankovní požadavky uherské, argumentujíc takto: Dle úpravy státoprávních poměrů mezi oběma polovicemi přísluší

každé z nich právo, aby zřídila si samostatnou cedulovou banku; Uhři jsou ochotni pustiti se v jednání o prodloužení privilegia rakousko-uherské banky jen pod tou podmínkou, že v poměrech banky provedeny budou změny, kterými by dán byl plný výraz státoprávně odůvodněné paritě obou státních území. Uherská vláda řekla tedy prostě: buď, anebo! a rakouská vláda kapitulovala před ní tak úplně, že úplnější kapitulace nebyla již možnou. Kapitulaci svoji zakrývala rakouská vláda ovšem státnickými důvody: dlužno prý zachrániti jednotnou banku cedulovou pro celý obvod mocnářství za každou cenu, protože jediná, v obou polovicích stejně privilegovaná banka jest s to chrániti kontinuitu hospodářského vývoje v obou polovinách a vyrovnávati hospodářské protivy mezi nimi; jen pomocí jednotné banky cedulové bude lze pokračovati ve valutové, v roce 1892 zahájené akci, jinak že by plán akce té musil býti důkladně změněn, ačli by nebyl vůbec zmařen.

Podmínky, které uherskou vládou byly tímto způsobem rakousko-uherské bance diktovány, zněly podstatně takto: Uherské polovici náleží v rakousko-uherské bance úplná parita, a to nejen formální parita, týkající se názvu, znaku a firmování banky, nýbrž i věcná parita, pokud jde o vliv uherské vlády a zastoupení maďarského živlu ve správě banky; ve správních orgánech zastoupeni budou uherští příslušníci paritně a v jistých oborech bankovní činnosti budou záležitosti týkající se uherské polovice spravovány zcela samostatně orgány této polovice bez vlivu druhé polovice. Z 12 členů generální rady volených valnou hromadou musí býti 6 uherských a 6 rakouských příslušníků. Guvernéra jmenuje císař na pět let. Jednoho místoguvernéra a jeho zástupce jmenuje císař po návrhu uherské, druhého místoguvernéra a zástupce téhož po návrhu rakouské vlády. Ředitelstvo v Pešti skládá se z uherského místoguvernéra, zástupce téhož a z 6 uherských členů generální rady; podobně pak ředitelstvo ve Vídni z ostatních členů. Ředitelské kanceláře řídí místoguvernéri. Působnost obou ředitelstev v Pešti a ve Vídni rozšířena na úkor generální rady. Tato má stanoviti všeobecná a v jednotlivých případech potřebná pravidla pro správu bankovních záležitostí. Ředitelstvům přísluší v jich území veškeren eskompt i lombard, dozor nad používáním úvěru, zřizování pobočných ústavů, jmenování censorů; styky mezi bankovními místy a generální radou mají zprostředkovány býti skrze ředitelstva, z nichž každému přidán v osobě ústředního dozorce zvláštní výkonný orgán.

Když bývalý finanční ministr Bilinski, který řídil tato vyjednávání s uherským finančním ministrem Lukacsem, uveřejnil v rakouské poslanecké sněmovně v říjnu 1896 obsah těchto ujednání, sesypal se na něj pravý příval výčitek hlavně z německých peněžních kruhů vídeňských. Vyčítána mu byla neinformovanost, poškození rakouského peněžnictví, zrada na blahobytu rakouském a mnohé jiné. Pokřik tento nebyl nic platen. Předloha bankovní byla podána říšské radě, a když následkem známých událostí nemohla býti parlamentárně projednána, provedena byla v rámci vyrovnacího provisoria císařským nařízením ze dne 21. září 1899, ř. z. č. 176. Úkol tento vykonalo ještě ministerstvo Thun-Kaizl, aby hned třetí den na to (dne 23. září roku 1899) odstoupilo ze svého úřadu.

Od 1. ledna 1900 rozvíjí rakousko-uherská banka svoji činnost na podkladě stanov takto upravených, v nichž princip dualismu přiveden k platnosti až do krajnosti. Stanovy tyto mají platiti až do konce roku 1910, ačli nepomine do konce roku 1907 platnost celního a obchodního spolku, týmž císařským nařízením provisorně a na základě zásady reciprocity mezi oběma polovicemi stanoveného. Poněvadž vyrovnací předlohy předloženy byly oběma parlamentům, mají tyto o nich jednati. Předloha bankovní jest úplně totožnou s obsahem císařského nařízení ze dne 21. září r. 1899, takže parlamentární její provedení znamenalo by jen formální schválení toho, co bylo provisorně již uskutečněno. Stane-li se rakouský parlament dělným, dojde tedy k projednávání bankovní předlohy ve formě, jak byla ujednána v roce 1896 mezi vládou rakouskou a uherskou.

\* \* \*

Parlamentární akce českých poslanců z roku 1886—87, vyvolaná z podnětu českých obchodních a živnostenských komor, měla třeba nikoliv okamžitých, přece jen nepopíratelných a důležitých úspěchů. Hledíc k nynějšímu stadiu otázky bankovní, k jejímuž parlamentárnímu projednání dojíti může, hledíc i k změně, jež fakticky již nastala v organizaci rakousko-uherské banky, nebyla by zajisté zbytečnou úvaha, nepojí-li se snad k bance této nějaký důležitý český zájem, který by kázal kruhům k tomu povolaným příslušných kroků. Sluší nejprve uvážiti, že v rakousko-uherské bance investován též český kapitál třeba ne vynikající, přece jen pozoruhodnou měrou. K příští valné hromadě rakousko-uherské banky přihlášeno z Předlitaví 498, z Uherska 69 členů. Z členů

předlitavských patří 98 členů české národnosti, t. j. více, než čítají členové uherští. Poněvadž každý k valné hromadě přihlášený člen vykázati se musí aspoň 20 akciemi, representují čeští členové dohromady slušnou sumu akciového kapitálu bankovního, která nemá zůstavena býti jen tak beze všeho dozoru z domácí strany vykonávaného. Mimo to i národohospodářská důležitost cedulové banky, jakožto konečného a nejbohatšího pramene úvěrního, klade nám za povinnost všímati si bedlivě poměrů takové banky. Není český náš obchod a průmysl tak slabým aniž tak nevyspělým, aby nám nic na tom nezáleželo, jakým způsobem rakousko-uherská banka rozvíjí svoji úvěrní činnost v Čechách.

V odborném časopisu sotva by bylo na místě, aby předepisován byl poslaneckým kruhům určitý politický postup. Proto musí těmto, jakož i obchodním a průmyslovým kruhům býti ponecháno, aby určily stanovisko, jež vůči úpravě poměrů rakousko-uherské banky doporučovalo by se zaujmouti. Zde může jíti jen o tolik, aby objasněn byl rozsah obchodů rakousko-uherské banky způsobem, kterým bylo by lze oceniti význam tohoto ústavu pro Čechy. Bylo by nejen zajímavě, nýbrž hledíc k proudu dnes v německém obyvatelstvu Čech vládnoucímu snad i záslužno, kdyby mohla znázorněna býti zvláště účast českého, a rovněž zvláště účast německého obyvatelstva z Čech na úvěrních obchodech rakousko-uherské banky. Takovéto přesné rozlišování není však možné a každý pokus k tomu směřující byl by pouhou, hodně málo spolehlivou kombinací, ježto jednotlivé úvěrní obchody rakousko-uherské banky nelze roztržiti bezpečně na české neb německé; vždyť papír, který jest podkladem hospodářsky nejdůležitějších těchto obchodů (směnka v eskomptu) patří často za promíslených našich poměrů k smíšené národnosti, vykazuje podpisy českých i německých firem svorně vedle sebe.

Třeba nebude takto rozlišováno, přece jen čísla, zahrnující úvěrní styky z celých Čech s rakousko-uherskou bankou, budou dost spolehlivou pomůckou pro posouzení hospodářské zdatnosti této země v rámci celého mocnářství.

Znázorním tedy v následujícím úvěrní operace rakousko-uherské banky v pětiletí 1898—1902.

Všechny úvěrní operace rakousko-uherské banky (bez obchodů hypotečních, jež týkají se hlavně Uher) dosahovaly těchto sum:

|                |                 |
|----------------|-----------------|
| 1898 . . . . . | 5.895,691.838 K |
| 1899 . . . . . | 6.128,537.134 » |
| 1900 . . . . . | 6.088,675.153 » |
| 1901 . . . . . | 6.535,106.400 » |
| 1902 . . . . . | 6.814,460.461 » |

Z úhrnných těchto sum připadalo (v milionech korun):

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy |
|----------------|--------------------|------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 4.694.567          | 1.201.124        | 417.460  |
| 1899 . . . . . | 4.847.218          | 1.281.309        | 375.310  |
| 1900 . . . . . | 4.891.161          | 1.192.514        | 501.123  |
| 1901 . . . . . | 5.286.655          | 1.248.451        | 409.531  |
| 1902 . . . . . | 5.631.806          | 1.182.654        | 407.525  |

V poměrných číslech (procentech) znázorněn bude lépe podíl jednotlivých částí říše na těchto obchodech. Ze všech těchto operací připadalo:

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy | na Předlitaví<br>bez Vídně | na Vídeň |
|----------------|--------------------|------------------|----------|----------------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 79·8%              | 20·2%            | 6·9%     | 15·7%                      | 64·1%    |
| 1899 . . . . . | 79·2 »             | 20·8 »           | 6·1 »    | 15·6 »                     | 63·6 »   |
| 1900 . . . . . | 80·2 »             | 19·8 »           | 8·2 »    | 16·6 »                     | 63·6 »   |
| 1901 . . . . . | 81·8 »             | 18·7 »           | 6·3 »    | 17·2 »                     | 64·1 »   |
| 1902 . . . . . | 82·8 »             | 17·2 »           | 5·9 »    | 12·7 »                     | 70·1 »   |

Dle toho připadá na uherskou polovici méně než pětina všech operací bankovních, na Čechy pak hodně skrovná část (naposled asi šestnáctina). Ale dlužno tato čísla vysvětliti. Mezi operacemi banky rakousko-uherské sluší rozlišovati hlavně tři druhy obchodů: 1. eskompt, 2. lombard a 3. vlastní obchody bankovní. Tyto vlastní obchody bankovní — k nimž ještě na konci se vrátím — reprezentují co do číselné výše — nikoliv co do důležitosti a výnosnosti — největší sumy a patří mezi ně nákup cizích směnek, výměna kuponů, výplata splatných efektů, obchody komisionářské, výdaj poukázek a pod. Roztřídí-li se jednotlivé druhy těchto obchodů, vykazují (dle r. 1902) eskompt 33·1%, lombard 3·2% a vlastní obchody bankovní 63·7% všech obchodů. Tyto vlastní obchody dle přirozené povahy věcí soustřeďují se hlavně ve Vídni jakožto ústředním peněžním trhu mocnářství. Nehledí-li se tedy na Vídeň, kde se shromažďují obchody nejen z Dolních Rakous, nýbrž z celého mocnářství, a tedy i z Čech, lze vypočísti, že filiálky v Čechách vykazovaly skoro polovici všech operací banky v Předlitavsku (Vídeň v to nepočítajíc); činilť podíl českých filiálek na předlitavských operacích banky tato procenta:

|       |       |       |       |        |
|-------|-------|-------|-------|--------|
| 1898  | 1899  | 1900  | 1901  | 1902   |
| 45·4‰ | 41·7‰ | 50·1‰ | 44·5‰ | 46·9‰. |

Dle úhrnných čísel dříve uvedených stoupaly celkové sumy operací rakousko-uherské banky v naznačeném pětiletí, vyjímajíc jediný rok 1900. Od roku 1898 do konce r. 1902 stoupaly bankovní operace celkem o více než 918 milionů korun, čili ročně průměrně o 183 mil. K. Opačný pohyb stopovati lze v číslech, znázorňujících čistý zisk banky v jednotlivých letech; zisk ten klesá, od roku 1900 počínajíc, neustále a dost značně. Vysvětliti to lze takto: Vzrůst operací banky připadá na vrub vlastních obchodů bankovních. Tyto jsou však nejméně výnosné. Hlavním pramenem zisku rakousko-uherské banky jsou obchody eskomptní. Poněvadž tyto obchody klesaly, klesal i zisk, aniž byly by to bývaly mohly vyvážit rozmnožené vlastní obchody bankovní. Vidno to z následujících čísel:

|                | Zisk         | Výnos obchodů eskomptních |
|----------------|--------------|---------------------------|
| 1898 . . . . . | 14,188.880 K | 14,312.715 K              |
| 1899 . . . . . | 18,320.990 » | 18,488.950 »              |
| 1900 . . . . . | 16,508.061 » | 16,400.461 »              |
| 1901 . . . . . | 12,695.169 » | 12,612.725 »              |
| 1902 . . . . . | 8,396.058 »  | 8,223.045 »               |

Nejen z příčin výdělkových, nýbrž z všeobecných příčin hospodářských jsou eskomptní obchody rakousko-uherské banky zvláště důležité pro obchod a průmysl. Jestli eskompt směnek hlavní formou úvěru obchodního a průmyslového, a lze proto dle rozsahu téhož posouditi, v jaké míře banka cedulová přichází vstříc úvěrním potřebám těchto stavů, po případě v jaké míře stavy tyto používají prostředků bankovních. Cedulová banka jest v tomto ohledu ústředním pramenem, z něhož čerpají lokální úvěrní ústavy pro své potřeby, a může býti těmto poslednějším cedulová banka v tomto směru oporou proto pevnou, poněvadž výdajem bankovek jest s to opatřiti si potřebných prostředků. Z té příčiny nutno zvláště přihlídnouti k rozsahu eskomptních obchodů rakousko-uherské banky a srovnati při tom účast, již berou české filiálky na těchto obchodech bankovních.

Veškeré eskomptní obchody rakousko-uherské banky činily:

|                |                 |
|----------------|-----------------|
| 1898 . . . . . | 2.822,478.776 K |
| 1899 . . . . . | 3.014,319 034 » |
| 1900 . . . . . | 2.898,743.820 » |
| 1901 . . . . . | 2.569,143.055 » |
| 1902 . . . . . | 2.251,943.809 » |

Z těchto sum připadalo (v milionech korun):

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy |
|----------------|--------------------|------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 1.801.572          | 1.020.906        | 394.834  |
| 1899 . . . . . | 1.910.882          | 1.103.436        | 371.125  |
| 1900 . . . . . | 1.889.885          | 1.008.889        | 475.933  |
| 1901 . . . . . | 1.636.628          | 932.515          | 389.598  |
| 1902 . . . . . | 1.430.487          | 821.460          | 377.426  |

Roztřídí-li se všechny eskomptní obchody banky dle procent, případnou následující podíly:

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy |
|----------------|--------------------|------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 64.3%              | 35.7%            | 14.1%    |
| 1899 . . . . . | 63.4 »             | 36.6 »           | 12.4 »   |
| 1900 . . . . . | 63.1 »             | 36.9 »           | 16.4 »   |
| 1901 . . . . . | 63.6 »             | 36.4 »           | 15.2 »   |
| 1902 . . . . . | 63.5 »             | 36.5 »           | 16.8 »   |

✓ Eskompt českých filiálek reprezentuje takto šestinu všeho eskomptu bankovního v mocnářství. Při tom dlužno však míti na mysli výjimečné postavení Vídně a Pešti. V městech těchto mají své správní orgány podniky a závody mimo ně provozované, takže u ředitelstev v těchto městech přicházejí k eskomptu směnky ze všech zemí. Správnější názor o významu Čech pro eskomptní obchody rakousko-uherské banky bude lze získati, bude-li přihlíženo k eskomptu s vyloučením ředitelstev ve Vídni a v Pešti. Dle toho byl eskompt (v milionech korun):

|                | ve Vídni  | v Předlitavsku<br>bez Vídně | v Pešti | v Zalitavsku<br>bez Pešti |
|----------------|-----------|-----------------------------|---------|---------------------------|
| 1898 . . . . . | 1.003.617 | 797.955                     | 670.923 | 349.983                   |
| 1899 . . . . . | 1.139.068 | 771.814                     | 747.252 | 356.184                   |
| 1900 . . . . . | 1.017.062 | 872.823                     | 643.360 | 365.529                   |
| 1901 . . . . . | 860.495   | 776.133                     | 588.799 | 343.716                   |
| 1902 . . . . . | 702.903   | 727.581                     | 512.606 | 308.853                   |

Eskompt při filiálkách v Čechách byl tedy vesměs větší než eskompt v Uhrách, Pešť v to nečítajíc. Zajímavé jest srovnání procentuální. Vypadalo v procentech ze všeho eskomptu banky:

|                | na Vídeň | na Předlitaví<br>bez Vídně | na Pešť | na Zalitavsko<br>bez Pešti | na Čechy |
|----------------|----------|----------------------------|---------|----------------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 35.5%    | 28.5%                      | 23.5%   | 12.2%                      | 14.1%    |
| 1899 . . . . . | 37.7 »   | 25.7 »                     | 24.7 »  | 11.9 »                     | 12.4 »   |
| 1900 . . . . . | 35.1 »   | 28.0 »                     | 22.2 »  | 11.7 »                     | 16.4 »   |
| 1901 . . . . . | 33.5 »   | 30.1 »                     | 22.9 »  | 13.5 »                     | 15.2 »   |
| 1902 . . . . . | 31.2 »   | 32.3 »                     | 22.8 »  | 13.8 »                     | 16.8 »   |

Z těchto čísel lze dovoditi zajímavé faktum, že od roku 1900 počínajíc podíl filiálek mimo Vídeň a Pešť na eskomptu stoupá a že podíl Vídně klesá. To znamenati by mohlo, že v »provincích« — jak ve Vídni rádi nazývají vše, co je mimo Vídeň — vzrůstají se snahy po emancipaci úvěru od říšského ústředí. Zda v těchto snahách bude pokračováno, dozvíme se teprve z výkazů bankovních pro příští roky. Plný význam Čech v eskomptním obchodu rakousko-uherské banky vyniká z procentuálních čísel, dle kterých činil eskompt filiálek v Čechách z celého eskomptu předlitavského:

|                | Vídeň v to čítajíc | bez Vídně |
|----------------|--------------------|-----------|
| 1898 . . . . . | 21·9%              | 49·7%     |
| 1899 . . . . . | 19·5 »             | 49·4 »    |
| 1900 . . . . . | 25·0 »             | 54·6 »    |
| 1901 . . . . . | 20·5 »             | 50·2 »    |
| 1902 . . . . . | 26·9 »             | 51·9 »    |

To znamená, že eskompt českých filiálek dosáhl více než čtvrtinu všeho eskomptu v Předlitaví, anebo více než polovici všeho eskomptu předlitavského Vídeň v to nečítajíc.

Ale nejen na množství, nýbrž též na kvalitu eskomptovaného materiálu dlužno hleděti. Směnečný materiál z Předlitavska jest výhodnější než materiál uherský; znějíť směnky prvější na vyšší sumy než uherské a doba oběhu (doba ode dne vydání do dne splatnosti) jest při směnkách rakouských kratší než v Uhrách. Znázorňují to následující čísla o průměrných sumách a době oběhu smenek:

|            | Průměrná výše smenek |            | Průměrná doba oběhu smenek |            |
|------------|----------------------|------------|----------------------------|------------|
|            | v Předlitaví         | v Zalitaví | v Předlitaví               | v Zalitaví |
| 1898 . . . | 2.034 K              | 1.526 K    | 40 dnů                     | 56 dnů     |
| 1899 . . . | 2.280 »              | 1.540 »    | 40 »                       | 52 »       |
| 1900 . . . | 2.237 »              | 1.404 »    | 38 »                       | 51 »       |
| 1901 . . . | 1.990 »              | 1.386 »    | 33 »                       | 48 »       |
| 1902 . . . | 1.775 »              | 1.289 »    | 33 »                       | 48 »       |

Směnky z Čech patří mezi směnky, znějící průměrně na vyšší sumy s kratší dobou oběhu, jak lze se o tom přesvědčiti, seřadí-li se totiž směnky v seznam dle těchto vlastností. Uherské a haličské směnky vykazují průměrem opačné vlastnosti.

Obchod lombardní u rakousko-uherské banky jest mnohem skrovnější než eskompt, vykazuje sotva desátou část tohoto; činíť tento obchod:

|                |               |
|----------------|---------------|
| 1898 . . . . . | 259,539.820 K |
| 1899 . . . . . | 264,155.860 » |
| 1900 . . . . . | 319,506.470 » |
| 1901 . . . . . | 276,851.410 » |
| 1902 . . . . . | 217,763.690 » |

Z těchto sum připadalo dle jednotlivých území (v milionech korun):

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy |
|----------------|--------------------|------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 193·079            | 66·460           | 11·819   |
| 1899 . . . . . | 197·670            | 66·485           | 13·361   |
| 1900 . . . . . | 247·364            | 72·142           | 14·987   |
| 1901 . . . . . | 205·515            | 71·836           | 14·528   |
| 1902 . . . . . | 168·151            | 49·613           | 12·909   |

V procentech připadá tedy ze všeho bankovního lombardu v mocnářství:

|                | na<br>Předlitavsko | na<br>Zalitavsko | na Čechy |
|----------------|--------------------|------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 74·5‰              | 25·5‰            | 4·6‰     |
| 1899 . . . . . | 76·0 »             | 24·0 »           | 5·1 »    |
| 1900 . . . . . | 77·3 »             | 22·7 »           | 4·7 »    |
| 1901 . . . . . | 74·4 »             | 25·6 »           | 5·3 »    |
| 1902 . . . . . | 77·5 »             | 22·5 »           | 5·9 »    |

Vidno z toho, že hlavní část lombardu (přes tři čtvrtiny) provozuje banka před Litavou a že na české filiálky připadá jen asi dvacetina. O tom, jak roztržiděn jest lombard v Předlitavsku, poskytnou vysvětlení následující čísla. Z lombardu celého Předlitavska připadalo:

|                | na Vídeň | na ostatní<br>Předlitavsko | na Čechy |
|----------------|----------|----------------------------|----------|
| 1898 . . . . . | 54·2‰    | 45·8‰                      | 6·1‰     |
| 1899 . . . . . | 52·6 »   | 47·4 »                     | 6·7 »    |
| 1900 . . . . . | 58·1 »   | 42·9 »                     | 6·1 »    |
| 1901 . . . . . | 50·1 »   | 49·9 »                     | 6·3 »    |
| 1902 . . . . . | 50·3 »   | 49·7 »                     | 7·7 »    |

Soustředění efektového trhu na vídeňské burse a význam toho pro obchod a průmysl vysvětlují značnou převahu lombardu ve Vídni. Jako při eskomptu zdají se i při lombardu tato čísla nasvědčovati tomu, že v posledních letech sesiluje poměrně úvěrní činnost filiálek.

Od roku 1900 klesal eskompt u rakousko-uherské banky a od roku 1901 též lombard. Jestli přes to celková suma bankovních operací stoupala, vysvětliti to dlužno — jak bylo se toho již dotknuto — vzrůstem vlastních obchodů bankovních. Tyto

vlastní obchody (nákup cizích směnek, koupě efektů, výměna kuponů, obchod komisionářský a pod.) činily:

|                |                 |
|----------------|-----------------|
| 1898 . . . . . | 2.776,902.278 K |
| 1899 . . . . . | 2.818,042.624 » |
| 1900 . . . . . | 2.840,404.787 » |
| 1901 . . . . . | 3.667,983.594 » |
| 1902 . . . . . | 4.322,626.220 » |

Tyto obchody soustřeďují se ponejvíce u centrály ve Vídni a pak — ovšem v míře mnohem skrovnější — v Pešti. Z celkové sumy v r. 1902 připadalo totiž

|                                 |                 |
|---------------------------------|-----------------|
| na Předlitavsko . . . . .       | 4.023,631.266 K |
| z toho na Vídeň samou . . . . . | 3.970,100.089 » |
| na Zalitavsko . . . . .         | 298,994.954 »   |
| z toho na Pešť . . . . .        | 285,110.187 »   |

Připadalo tedy z vlastních těchto obchodů bankovních na Předlitavsko 93·3‰, na samou Vídeň 92·3‰, na ostatní Předlitavsko 1‰, na Zalitavsko jen 0·7‰.

\*       \*       \*

Shrne-li se to, co bylo uvedeno, příslušel bankovním ústavům v Čechách v r. 1902 následující podíl v obchodech rakousko-uherské banky:

|                                                    |        |
|----------------------------------------------------|--------|
| na všech úvěrních operacích v mocnářství . . . . . | 5·9‰   |
| » » » » v Předlitavsku . . . . .                   | 7·3 »  |
| » » » » v Předlitavsku bez Vídně . . . . .         | 46·9 » |
| » všem eskomptu v mocnářství . . . . .             | 16·8 » |
| » » » v Předlitavsku . . . . .                     | 26·9 » |
| » » » v Předlitavsku bez Vídně . . . . .           | 51·9 » |
| » » lombardu v mocnářství . . . . .                | 5·9 »  |
| » » » v Předlitavsku . . . . .                     | 7·7 »  |
| » » » v Předlitavsku bez Vídně . . . . .           | 15·6 » |

Úvěrní činnost rakousko-uherské banky provozována byla ve dvou ředitelstvech ve Vídni a v Pešti, kterým podřízeno bylo 78 filiálek se 140 pobočnými ústavy. Ze 78 filiálek bylo v Předlitavsku 45, v Zalitavsku 33; v Čechách bylo 14 filiálek. Procentuálně připadalo tedy z bankovních ústavů (ředitelstev a filiálek) na Předlitavsko 57·5‰, na Zalitavsko 42·5‰. Na Čechy připadalo:

|                                          |        |
|------------------------------------------|--------|
| ze všech filiálek v mocnářství . . . . . | 17·5‰  |
| » » » v Předlitavsku . . . . .           | 30·4 » |
| » » » v Předlitavsku bez Vídně . . . . . | 31·1 » |

Závěrek ze všech těchto čísel dovodí sobě čtenář snad sám. Domácí úvěrní organisace v Čechách jest zajisté tak pokročilou, že sotva předčí ji kterákoliv z ostatních zemí rakouských. Nicméně nebylo by radno nevšímati sobě úvěrní činnosti rakousko-uherské banky v Čechách, jejíž vliv na úvěrní poměry nesmí býti podceňován. Český živěl zúčastněný akciemi jest ovšem jen minoritou v této bance, ale přece jen minoritou, která může pracovati k tomu, aby činnost banky rozvíjela se v Čechách způsobem zájmům této země prospěšným. Z té příčiny doporučuje se, aby i v našich zúčastněných kruzích působnost rakousko-uherské banky byla pozorně stopována.

---